

L'HISTORIADOR ANTONI VILADAMOR I EL SEU ENTORN FAMILIAR: NOTES BIOGRÀFIQUES*

per Eulàlia Miralles

Sobre Antoni Viladamor, autor de la *Història general de Catalunya* (1585),¹ només comptem amb notícies esparses i de vegades confuses; el personatge no ha estat objecte d'estudi per ell mateix, sinó que se n'ha parlat en tractar algun tema de la seva època que ho feia imprescindible. A partir del món de la família barcelonina dels Requesens i de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'antic Arxiu Reial, alguns estudiosos s'han fixat en l'historiador Viladamor. Aquest estudi pretén recollir totes les informacions que fins ara s'han donat a conèixer sobre el personatge, incorporant-hi, a més, documents inèdits que ajudaran a il·luminar aspectes desconeguts o poc documentats, centrals en la biografia d'Antoni Viladamor i prou interessants de cara a l'època i al context general.

* Aquest treball, que havia de ser un resum de part de la tesi de llicenciatura que l'any 1996, sota la direcció d'Eulàlia Duran, vaig presentar a la Universitat de Barcelona, ha esdevingut més complet per la consulta d'altres documents que he trobat en el curs de l'elaboració de la tesi doctoral sobre Viladamor i la seva obra que preparo. Agraïixo a Agustí Alcobarro la possibilitat de donar a conèixer aquest estudi, i a Eulàlia Duran i Amadeu Soberanas els valuosíssims consells que m'han regalat.

1. De l'obra de Viladamor es conserven dos manuscrits, un a la British Library (ms. 25.418, A) i un altre a l'Arxiu Episcopal de Vic (ms. 224, B), sobre el qual conduí el canonge Colléll una edició parcial dels tretze primers capítols per a un «fulletó» que acompanyava *La Veu de Montserrat* (1880). He fet una descripció d'aquests manuscrits i de l'edició de Colléll a la meua memòria de llicenciatura, inèdita: «*Història general de Catalunya*» d'Antoni Viladamor. Edició parcial i estudi, Universitat de Barcelona, 1996, pp. LVII-LXXVI.

El propi Viladamor ens dona, a la seva *Història*, les primeres informacions biogràfiques, que era arxiver i secretari del rei.²

En el segle XVII, l'erudit Nicolás Antonio afirmava que Viladamor era de Barcelona i que havia deixat inèdita una *Crònica de Catalunya*, de la qual Pujades s'havia servit sovint.³ A més, el bibliògraf castellà ens ennova de l'existència d'un manuscrit on hi hauria notes, a mà, de Carbonell i els signes d'aquest i de Viladamor.⁴

Torres Amat, a principis del segle passat, recollí les dades biogràfiques aleshores conegudes sobre Antoni Viladamor: que era barceloní, historiador i arxiver reial, i el presentava com a contemporani del també historiador Pere Miquel Carbonell.⁵

LA CONFUSIÓ ENTRE ANTONI VILADAMOR I EL SEU PARE, JOAN VILADAMOR

En la feina d'arxiver de la Corona d'Aragó, Antoni Viladamor havia estat precedit pel seu pare, Joan Viladamor. Com que pare i fill realitzaven, per tant, la mateixa feina a l'Arxiu i signaven molt sovint només amb el cognom, alguns estudiosos han arribat a confondre'ls.

2. A la portada se'ns diu que fou «composta y ordenada per Antoni Viladamor, secretari de sa magestat y son archiver en la Corona de Aragón» (ms. A, f. 3r); esmentaré, més endavant, altres dades biogràfiques sobre viatges que Viladamor realitzà al llarg de la seva vida i que queden enregistrades a les pàgines de la seva obra (veg. nota 102).

3. «Barcinonensis, reliquit in schedis: *Chronica de Cataluña*. Quo saepius utitur in suo eiusdem argumenti opere Hieronymus Pujades» (*Bibliotheca Hispana Nova*, Madrid, 1788, vol. II, p. 171). Potser caldria fer un recompte exhaustiu de les vegades que Jeroni Pujades cita Viladamor en la seva crònica, però, de moment, em limito a subratllar que la còpia del ms. de Viladamor conservada a Vic, B, fou supervisada per Pujades i que ell mateix en va copiar algunes parts. A remarcar que una de les anotacions al marge, corregint unes dades imprecises reportades per Viladamor i el també historiador Ambrosio de Morales, és signada per Jeroni Pujades: «assí ha de dir 130 [a.C.] tots rodons, y en Morales és lo mateix error de la impressió, que en la sífra diu 133 y en la lletra cent trenta, y allí se veu ab lo compte dels años que ha de dir 130. H.P.» (ms. B, f. 60r). Sobre Pujades i Viladamor, veg. nota 106.

4. Segons Torres Amat, s.v. Antonio Viladamor (*Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, Barcelona, 1936; ed. facsímil, Curial, Barcelona-Sueca, 1973, p. 661), el manuscrit en qüestió «se conserva en el Real Archivo de Barcelona». Nicolás Antonio diu que Joan Francesc Andreas Ustarroz s'havia servit, per a les seves *Notae ad coronationes Regum Aragoniae*, d'un *Chronicon Regum Aragoniae* d'autor anònim amb anotacions autògrafes de P. M. Carbonell i amb els «subscripta signa» d'aquest i d'Antoni Viladamor (*Bibliotheca Hispana Vetus*, Madrid, 1788, vol. II, p. 153); de ben segur, aquest ha de ser el ms. 1811 de la Biblioteca Nacional de Madrid (*Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Nacional de Madrid*, Madrid, Ministerio de Cultura, 1959, pp. 217-218; Domínguez Bordoa, *Catálogo de los manuscritos catalanes de la Biblioteca de Madrid*, Madrid, Blass, 1935, pp. 33-34).

5. Torres Amat, *op. cit.*, p. 661. Sobre la contemporaneïtat amb Pere Miquel Carbonell, es basava en les notes de Nicolás Antonio; veg. nota anterior.

La confusió remunta, em sembla, als estudis del pare Josep M. March sobre la figura del rei Felip II i la seva relació amb la casa Requesens, especialment amb Juan de Zúñiga i el seu fill, Lluís de Requesens, que arribà a ocupar càrrecs de gran importància a la cort. March, que edità un bon nombre de les cartes conservades al fons Requesens,⁶ en recollí cinc on es parla de Viladamor. En quatre d'aquestes cartes es fa referència al pare d'Antoni Viladamor, Joan, però March oblida de posar-hi el nom de pila i només n'esmenta el cognom.⁷ Ell mateix, a *El comendador mayor de Castilla don Luis de Requesens en el gobierno de Milán (1571-1573)*,⁸ aporta una altra carta –la cinquena en el nostre recompte– on apareix mencionat un Viladamor. Aquest cop es tracta d'Antoni Viladamor, com March aclareix.

March, després de tots els estudis de documentació que va realitzar a l'Arxiu del Palau, havia de distingir per força qui era Antoni, el fill, de qui era Joan, el pare.⁹ Que no esmenti el nom de pila del primer, tot i conèixer-lo, possiblement es deu al fet que March associava al cognom de Viladamor el nom de Joan i no el d'Antoni. Per a ell, estudiós dels Requesens, Antoni és només un «notari» amic de la família, mentre que Joan hi té més relleu com a «administrador de Zúñiga».

El primer a superposar les figures d'Antoni i Joan Viladamor és Isidre Clapas Batlle. En parlar de la partença de Lluís de Requesens cap a Flandes, esmenta el fet que la seva àvia, Hipòlita Roís de Liori, recordava el testament de dos anys abans (1546) i nomenava, «para el caso de fallecimiento estando él [Lluís] ausente de Cataluña, procurador y administrador al notario barcelonés Vilá Demort».¹⁰ Clapas identifica aquest notari amb Antoni Viladamor, però és clar que no pot tractar-se d'ell, sinó del seu pare, Joan, que fou administrador dels Requesens. En canvi, més

6. Ens referim a l'Arxiu del Palau (AP), avui al Centre Borja, de Sant Cugat del Vallès.

7. March, *Niñez y juventud de Felipe V. Documentos inéditos sobre su educación civil, literaria y religiosa y su iniciación al gobierno (1527-1547)*, Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid, 1941-42, pp. 160, 199, 252 i 256. Es tracta de cartes de Juan de Zúñiga a la seva sogra, Hipòlita Roís de Liori, o bé de cartes d'Estefania de Requesens, esposa de Zúñiga, a la seva mare. A l'índex de noms que acompanyen l'obra, March diu, només, «Viladamor, administrador de Zúñiga».

8. Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid, 1947, p. 313.

9. A part de les cartes que he citat, l'Arxiu del Palau conserva altres lletres autògrafes de Joan Viladamor (veg. nota 34). Faig constar el meu agraïment a Eulàlia de Ahumada, perquè sense la seva ajuda no les hauria localitzat.

10. *Luis de Requesens, el gran olvidado de Lepanto*, Gráficas Martorell, Martorell, 1971, p. 66.

endavant, Clopas l'encerta, pel que fa a la carta, ja editada per March, a la qual m'he referit com a cinquena: «una interesante carta del notario barcelonés Antonio Vilademort, antiguo amigo de los Requesens, fechada el 26 de abril de 1573, escrita desde Madrid a Jerónima Gralla»,¹¹ l'esposa de Lluís de Requesens.

La confusió de Joan Viladamor amb Antoni Viladamor, tal com la trobem a Clopas, és afavorida per la imprecisió de March, i la trobarem repetida, per regla general, en els treballs que, després d'ell, tracten de la família Viladamor vinculada als Requesens, directament o indirecta. En canvi, aquesta confusió no ha afectat els treballs que s'ocupen dels Viladamor com a arxivers de l'Arxiu Reial.

Cahner, en incorporar, al seu *Epistolari del Renaixement*, alguna de les cartes, revisades, que havia editat el pare March, continuà la confusió de Clopas i, confonent dates i dades, superposà les figures del pare i del fill.¹²

Més tard, Maite Guisado, en la seva edició de les cartes conservades d'Estefania de Requesens a la seva mare (anys 1533-1541), torna a superposar Antoni i Joan Viladamor.¹³ La identificació del personatge d'aquestes cartes amb Joan Viladamor, la fa Eulàlia de Ahumada, que, a la seva tesi de llicenciatura, ha dut a terme un estudi sistemàtic del fons de l'Arxiu del Palau.¹⁴

11. Clopas, *op. cit.*, p. 199.

12. *Epistolari del Renaixement*, Albatros, València, 1977, 2on. vol., p. 31. Cahner, que parla d'Antoni Viladamor en relació a una carta escrita per Estefania de Requesens a la seva mare i datada el 23 de novembre de 1534 on es parla de la mort de «na Viladamor» (veg. nota 33), afirma que va ser administrador dels Requesens, que no sabem que ho fos, i que exercí d'arxiver durant el període 1553-1572, quan, com veurem, també tingué les claus de l'Arxiu els anys 1584-1585.

13. Estefania de Requesens, *Cartes íntimes d'una dama catalana del s. XVI. Epistolari a la seva mare la comtessa de Palamós*, ed. a cura de Maite Guisado (La Sal, Barcelona, 1988). De les cartes que publica Guisado, moltes de les quals foren recollides anteriorment pel pare March, n'hi ha vuit on es fa referència a Viladamor: dues de l'any 1534, cinc del 1535 i una del 1540. Guisado diu que aquest personatge és «Antoni Viladamor, historiador, arxiver reial, notari i administrador dels Requesens i secretari de Felip II», que «escriuí el 1564 la *Primera part de la història general de Catalunya* com a encàrrec de la Cort»; i afegeix: «pels papers de la família Requesens apareix també un Joan Villadamor, notari públic de Barcelona» (p. 344). El personatge d'aquestes cartes és Joan Viladamor, i no pas Antoni. D'altra banda, l'any 1564 és quan Antoni rebé de les Corts l'encàrrec d'escriure la *Història*.

14. *Descripció del fons de l'«Arxiu del Palau» de la família Requesens. Regesta i transcripció d'una part de la seva correspondència (s. XV-XVI)*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1993. Efectivament, Eulàlia de Ahumada identifica correctament el personatge dels papers de l'AP, però atribueix a Joan Viladamor la tasca d'historiador que realitzà el seu fill Antoni.

ANTONI I JOAN VILADAMOR, ARXIVERS

La confusió esmentada no la trobem en els estudis sobre els Viladamor com a arxivers. L'any 1920 F. González Hurtebise feia una descripció de l'activitat de l'Arxiu Reial al segle XVI: «En 1553 vino a investigar en este Archivo el inmortal autor de los *Anales de Aragón*, Jerónimo Zurita. Regía entonces el Archivo Juan Viladamor [...]. Antonio Viladamor, escribano de mandamiento, heredó el cargo de Archivero, que desempeñó en nombre de su hijo durante su menor edad, y no pudiendo consagrarse al servicio nombró sustituto suyo, con autorización superior, a Gabriel Olzina, quien tuvo la desgracia de ser procesado por infidelidad en el desempeño del cargo, obligando a Viladamor a reanudar su servicio. A consecuencia de este ruidoso proceso mandó el Rey en 1584 se hiciese un inventario General del Archivo, con asistencia del propio Olzina. Tomó el inventario, como notario público de Barcelona, Bernardo Macip, escribano de mandamiento, e intervinieron en su formación el doctor Jerónimo Magnat [...], el doctor Martín Juan Franquesa [...], el doctor Miguel Juan Quintana [...], don Antonio Viladamor, archivero y escribano, y Gabriel Olzina».¹⁵

Més tard, F. Udina, si distingia entre pare i fill seguint les passes de González Hurtebise inaugurava, però, una altra confusió, la d'Antoni no amb el seu pare (Joan) sinó amb el seu fill, Antoni Joan Viladamor.¹⁶

M. Dolors Mateu ha dedicat un estudi als Viladamor en el qual transcriu moltes de les cartes, entre els reis i aquests arxivers, conservades a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). És de remarcar que, per primera vegada, l'atenció d'un estudiós s'hagi decantat per aquests dos personatges, tan oblidats, en contrast amb una altra nissaga d'arxivers del mateix Arxiu, els Carbonell.¹⁷

15. *Guía histórico-descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón en Barcelona*, Madrid, 1920, pp. 27-28.

16. *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*, Ministerio de Cultura, Madrid, 1986, p. 132.

17. «Cartas de Carlos I y Felipe II a Juan y Antonio Viladamor, archiveros de la Corona de Aragón, coetáneos de Zurita (1534-1556-1560)», a *Jerónimo Zurita: su época y su escuela*, Fundación «Institución Fernando el Católico» - CSIC, Saragossa, 1986, pp. 413-423.

EL TESTAMENT DE JOAN VILADAMOR

Vista la confusió entre pare i fill existent en la bibliografia, és clar que tot allò que sapiguem del cert sobre Joan Viladamor serà d'utilitat per a delimitar la trajectòria del seu fill Antoni.

No coneixem la data de naixement de Joan Viladamor, notari i escrivà de manament, que es va fer càrrec de l'Arxiu l'any 1530 i que era, a més, administrador dels béns de la família Requesens.

Podem considerar que el document més important sobre la vida privada de Joan Viladamor és, ara, el seu testament.¹⁸ Per ell sabem que els dies 6 i 10 del mes de gener de l'any 1556, davant el notari Sunyer, dictà les últimes voluntats «Joan Viladamor, notari, archiver y scrivà de manament de la cesàrea y real magestat, ciutadà de Barcelona», que es trobava, aleshores, «detengut de malaltia corporal de la qual tem morir, emperò stant en bo enteniment y bona memòria». Gràcies al document, podem saber que Joan Viladamor era fill d'«Antoni Viladamor, de la vila de Martorell, y de la dita na Joana muller sua, deffuncts» i que estava casat amb Violant; el matrimoni tenia un fill que es deia Antoni¹⁹ i dues filles, Paula i Violant, que en testar el pare encara no s'havien casat.²⁰ D'aquesta unió veurem que havien nascut altres fills, ja morts l'any 1556, car el testador manifesta que vol ser enterrat «en lo Monastir de les monjes de Hierusalem de dita ciutat de Barcelona, ço és, en lo lloc o vas en lo qual stant sepultats alguns fills meus».²¹

18. L'he trobat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona: notari Sunyer, *Llibres testamentaris (1527-1558)*, lligall 20, ff. 151v-154r.

19. Diu el testament que Joan escollí com a marmessors el seu confessor, Miquel Pareta, la seva esposa, Violant, «y Antoni Viladamor, fill comú a mi y a la dita muller mia».

20. Joan Viladamor deixà a cada una de les seves filles trenta-mil sous barcelonesos, que havien de retornar a la família en el cas que alguna d'elles morís sense descendència.

21. Durant la Guerra Civil van ser cremats tots els documents custodiats al Monestir i, així, m'ha estat impossible de determinar amb exactitud quan fou enterrat Joan Viladamor i quins altres fills seus ho havien estat anteriorment. El convent de les monges franciscanes —més tard clarisses— de Santa Maria de Jerusalem va ser fundat a Barcelona l'any 1454. El seu primer emplaçament fou al carrer Hospital, al costat de l'hospital de la Santa Creu («prop de la font de l'Àngel, l'abeurador de la Llotja. Tindria 100 pams de llargada per 82 d'amplada i construïda amb parets de pedra picada, tal com cren les de l'església de Jerusalem, del carrer de l'Hospital» diu A. Duran i Sanpere, *Barcelona i la seva història*, Curial Ed., Barcelona, 1973, vol. 2, p. 520). Al segle passat es traslladaren al carrer de sant Elies i, des de fa uns anys, són a la carretera de Vallvidrera, a Barcelona. El claustre del convent de Jerusalem es troba avui a l'església del Sagrat Cor que hi ha al carrer Rosselló, a Barcelona, i els escuts reials, monuments i làpides que se n'han conservat, al Museu d'Història de la Ciutat.

Antoni Viladamor esdevé l'hereu del seu pare, però mentre Violant, la seva mare, visqui, ella tindrà l'usdefruit de gairebé tots els béns del marit. A més, Violant disposarà de poder i facultat per fer el que més li plagui amb els béns que Joan Viladamor ha deixat a les dues filles del matrimoni. En cas que Antoni Viladamor mori sense descendència, haurà de testar a favor de mare i germanes, seguint les normes estipulades pel testament de Joan.

Això és el que diu, a grans trets, el testament firmat per Joan Viladamor el 6 de gener de 1556. Quatre dies més tard, el 10, el testador feia redactar un altre document, uns codicils «en y ab los quals ajustant al legat per mi fet ab dit testament a Antoni Vilademor, fill meu, deix al dit Antoni Vilademor, notari, fill meu, totes les scriptures mies públiques, ço és, aquelles que per autoritat real y altra qualsevol autoritat yo he rebudes y testificades». Així, doncs, a la mort del pare, Antoni Viladamor heretà, a més d'altres béns materials, els documents relatius a la tasca que els dos desenvolupaven.

Joan Viladamor morí poc abans del 18 de gener de l'any 1556, o aquell mateix dia.²² El dia 24, el notari Canyelles donava fe, en un document en llatí que clou aquests papers, d'haver llegit el testament quan el cos de Joan ja havia estat soterrat.²³

JOAN VILADAMOR ARXIVER

El primer document conservat de l'estada, a l'Arxiu, de Joan Viladamor el reporta una certificació, datada el 4 de juliol de 1530 i escrita per Rodrigo Celdrán, que fa saber com el rei «me ha manat, ab una cèdula firmada de sa real mà, dada en Màntua lo setzèn dia del mes de abril de l'any mil cinch-cents y trenta, scriure y asentar, en carta de ració y llibres de mon ofici, a Joan de Viladamor per scrivà de manament y archivero del Archiu Real de la ciutat de Barchinona, en lo loch y per mort de Francisco Carbonell, que últimament lo dit ofici poseya».²⁴

22. ACA, Reg. 4183, ff. 8r-8v. Per aquesta certificació, en llatí, sabem que Joan Viladamor, pare de l'arxiver Antoni Viladamor, ja era mort el 18 de febrer de 1556.

23. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona: notari Sunyer, *Llibres testamentaris (1527-1558)*, lli-gall 20, f. 154r.

24. ACA, Reg. 4182, f. 36r. Sobre el nomenament de Joan Viladamor, dues certificacions més, una del 23 de juliol de 1530 i una del 5 de juny de 1532: ACA, Reg. 4182, ff. 36r-36v.

Els primers autògrafs conservats de Joan Viladamor, que ocupà el càrrec d'ençà de 1530, daten dels dies 16 i 18 de desembre de 1532.²⁵ Es tracta de papers que consignen, com tants d'altres que redactà i signà al llarg de la seva vida, l'entrada de documents diversos a l'Arxiu Reial.²⁶ També el seu fill Antoni, anys a venir, en redactaria i signaria molts de semblants.

Dels papers que s'han conservat de Joan Viladamor, només ens aturarem en els que, per algun fet o altre, ens informen, encara que sigui de retruc, de la vida del seu fill. Així, de les catorze cartes que del rei, o de part del rei, va rebre o va trametre per tasques relatives a l'Arxiu, ens n'interessa especialment una, datada el dia 11 de juny de 1533. L'arxiver s'hi adreça a Carles V, bo i demanant-li que l'ofici que ell, Joan Viladamor, exerceix pugui passar, com en el cas de la família dels Carbonell, de pares a fills:

«El officio de archivero importa mucho que sea regido por persona que sepa la manera como se ha de administrar porque hay mucho que hazer para entender lo que cumple al exercicio del dicho officio y por que stan en el archivo todos los registros y otras escrituras de Vuestra Magestad y de los reyes pasados de la Corona de Aragon conviene al servicio de Vuestra Magestad que ste siempre en poder de persona abil y suficiente y por esta consideracion se han hecho muchas ampliaciones del dicho officio de padres a hijos porque siendo los padres archiveros crian los hijos en el exercicio del dicho archivo y con esto quedan abiles y Vuestra Magestad ultimamente hizo ampliacion del dicho officio en la persona de Francisco Carbonell hijo de Francisco Carbonell entonces archivero en vida de su padre y por que Joan Villadamor tiene y rige hoy el dicho officio de archivero y procura de criar y abilitar en el exercicio del dicho officio a dos hijos que tiene para que lo sepan servir como conviene soplica humilmente a Vuestra Magestad que sea servido de hazer la manera de ampliar el dicho officio de archivero en uno de sus hijos el que el nombrare por que sea el mas abil para servir el dicho officio que por lo que sta dicho sera servicio de Vuestra Magestad y para al dicho Villadamor muy grande y senalada merced».²⁷

25. ACA, Canc. Memorial 51, f. 44r.

26. Es conserven nou documents d'aquest tipus, datats dels dies 8 d'octubre de 1533, 2 i 3 de juliol de 1539, 16 de juny i 20 de novembre de 1542, 8 de febrer i 12 de març de 1548, i 20 d'abril de 1553 (ACA, Canc. Memorial 51, ff. 44r-46r).

27. Mateu ha transcrit, com ja he dit, la majoria de les cartes conservades a l'ACA, Col.H.d.caixa 4, que reproduïeix tal i com les ha donat a conèixer. Aquesta que comentem (Mateu, *op. cit.*, p. 414; ACA, Col.H.d.1068) no duu data, però un altre document del mateix lligall (Mateu, *op. cit.*, p. 415; ACA, Col.H.d.1071) intitulat «Nueve cartas originales de los Señores Emperador Carlos 5º y Principe de Asturias al archivero de este Archivo Juan de Viladamor», aporta una relació de les dates de les lletres conservades que indica que la que ara ens interessa és de l'11 de juny de 1533.

La carta és possible que faci referència a Antoni Viladamor, si és ell un dels dos fills que Joan procurava «de criar y abilitar en el exercicio» del seu ofici d'arxiver. Tanmateix, no és descartable que Joan es referís a dos germans més grans i que Antoni no tingués encara, el 1533, edat d'aprendre al costat del seu pare a l'Arxiu.

Cap altra de les catorze cartes esmentades fa referència a l'estada dels fills de Joan Viladamor a l'Arxiu. Són lletres on es demana a l'arxiver que, d'acord amb la tasca que desenvolupa, busqui i trameti una sèrie de documents a una persona indicada.²⁸ N'hi ha una que fa referència a l'estada de l'historiador Jeroni Zurita a l'Arxiu; en parlarem més endavant.

La tasca de Joan Viladamor com a arxiver queda reflectida també en dues anotacions als *Dietaris de la Generalitat*: una, del dilluns 19 de maig de 1537, i una altra, de dos anys i mig després, el dimarts 4 de novembre de 1539.²⁹

28. Aquestes cartes són datades els dies: 21 d'agost de 1533 –a propòsit d'un procés contra el vescomte d'Èvol– (ACA, Col.H.d.1069); 5 de març de 1534 –autògraf de Joan Viladamor: sobre el foc declarat en un taller proper a l'Arxiu– (ACA, Col.H.d.1070); 29 de gener de 1541 –el rei demana a Viladamor una carta dels registres de Ferran el Catòlic– (ACA, Col.H.d.1072); 26 de gener de 1542 –el rei demana a l'arxiver que busqui els reials privilegis, provisions i causes que li seran demanats per Felip Agustí Mas– (ACA, Col.H.d.1073); 5 d'abril de 1542 –Carles V demana a Viladamor que trameti alguns registres per a les Corts que es celebren a Montsó– (ACA, Col.H.d.1074); 15 de setembre de 1542 –el rei ordena a l'arxiver que entregui a Miquel Climent, protonotari, documentació relativa al segell reial– (ACA, Col.H.d.1075); 30 d'octubre de 1542 –un cop més, el rei diu a Viladamor que entregui tota la documentació que li serà sol·licitada pel protonotari Climent– (ACA, Col.H.d.1076); 4 d'abril de 1544 –el príncep vol saber què han fet els seus avantpassats a Catalunya i ho demana a Viladamor– (ACA, Col.H.d.1077); 26 de maig de 1544 –del príncep a l'arxiver, sobre el mateix assumpte que la carta anterior– (ACA, Col.H.d.1078); 21 de setembre de 1544 –el príncep Felip demana notícies sobre un plet entre el duc de Medinaceli i el comte d'Alba de Liste– (ACA, Col.H.d.1079); 7 de maig de 1547 –el príncep sol·licita documents per a les Corts de Montsó– (ACA, Col.H.d.1080); 11 de juny de 1553 –el príncep Felip vol saber dades referents a «los Lugares de salas altas y salas baxas troncedo y banaston»– (ACA, Col.H.d.1085). Les cartes de la Col·lecció d'Història de l'Arxiu publicades per Mateu són les numerades 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1085 (*op. cit.*, pp. 415ss.).

29. En la primera, «Joan Vilademor, scrivà de manament y archiver [...] ab certificació de sa mà escrita y de son signa subsignada» feia constar que Pere Onofre Font havia «estat elegit en lo nombre dels dits doctors de la Rota» i havia prestat jurament i oït sentència d'excomunicació (*Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, vol. I, p. 450.); en la segona, Lluís Vilana és «creat en hu dels doctors de la Rota», prestà jurament i oït sentència d'excomunicació, «com apar ab certificació continuada a peu de dit privilegi de mà de mossèn Vilademar, archiver real y scrivà de manament» (*Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, vol. II, p. 3).

JOAN VILADAMOR, ADMINISTRADOR DE LA FAMÍLIA REQUESENS

D'entre totes les cartes que es conserven a l'Arxiu del Palau i ja han estat editades, la majoria provenen de la correspondència entre membres de la família Requesens. Deu d'elles fan referència a Viladamor: una, datada el 8 d'abril de 1538, d'Honorat Joan a Hipòlita Roís de Liori, comtessa de Palamós, en què possiblement es tracta d'un plet entre el mateix Honorat Joan i Arnau Joan;³⁰ una altra de Juan de Zúñiga a la seva sogra, Hipòlita, amb data 16 de setembre de 1539, en què Zúñiga informa sobre les expectatives de feina de Viladamor;³¹ i vuit cartes provinents de la correspondència entre Hipòlita i la seva filla, Estefania de Requesens. D'aquestes darreres, on generalment es fa només referència a Joan Viladamor de passada,³² n'hi ha una que ens informa sobre la seva vida familiar: és datada el 23 de novembre de 1534 i closa el dia 24 del mateix mes; Estefania hi comunica a la seva mare: «De la mort de Viladoms, i de na Viladamor, i de la filla del batle m'ha pesat».³³ No es pot tractar de l'esposa de Joan, Violant, que el va sobreviure; no sabem si fou l'única però no ens consta cap casament previ de l'arxiver. Ni el testament ni cap altre document no ens parlen d'aquesta darrera possibilitat; ara, fins i tot si s'hagués casat primer, i si considerem

30. «Haprés que vostra senyoria partí de así, delliberí enviar per la *causa reconocendi* per hals dos plets, de Arnau y de mi, y axí sopliquí al senyor bisbe que-m fes mersè de escriure a mossèn Viladamor que, conforme a huna soplació que sa senyoria li trametia, procuràs de aver dita *causa reconocendi*. A-m paregut, per lo que só molt servidor de vostra senyoria, soplicar-li manc aver dita *causa reconocendi* per via de mossèn Viladamor, al qual ja és comés lo càrrech per lo senyor bisbe; sols que vostra senyoria li envie a dir que ab tot efechte la aja y rremeta lo més promptement que sia posible». (Eulàlia de Ahumada, *op. cit.*, p. 102; AP, lligall 28, c.2).

31. «El Sr. Virrey me ha escrito que sy no tuviera a Mosén Nofre que le sirve de secretario, que se serviría de Villadamor, como se servía el pasado de Coll; pero en lo de escribano de mandamiento que se servirá mucho dél» (March, *Niñez y juventud...*, p. 160).

32. Són les següents: 8 de maig de 1534 —Viladamor no ha fet embalar prou bé el vidre que Estefania ha enviat a Hipòlita— (Guisado, *op. cit.*, pp. 36-37); 25 de febrer de 1535 —Estefania fa referència a uns pagaments que havia de fer un tal Margarit i diu que ha estat Viladamor qui li ha explicat què passava— (Cahner, *op. cit.*, p. 50; Guisado, *op. cit.*, p. 97); 3 de març de 1535 —Estefania demana a la seva mare que Viladamor escrigui al comanador major— (Cahner, *op. cit.*, p. 61; Guisado, *op. cit.*, p. 99); 3 d'abril de 1535 —Viladamor ha estat pregat d'escriure unes cartes referents a l'assumpte d'un tal Granvela— (Guisado, *op. cit.*, p. 111); 25 d'abril de 1535 —Estefania diu a Hipòlita que Viladamor li ha parlat del mal de mossèn Capeller— (Guisado, *op. cit.*, p. 118); 19 de juny de 1535 —Estefania sospita que Viladamor ja ha escrit al comanador sobre l'assumpte que li havien encarregat— (March, *Niñez y juventud...*, p. 252; Guisado, *op. cit.*, p. 145); i 16 de juliol de 1540 —Estefania es queixa que Viladamor no l'ha informat sobre tots els correus que passen— (Guisado, *op. cit.*, p. 321).

33. Guisado, *op. cit.*, p. 46. La carta fou editada primer per March, *Niñez y juventud...*, p. 199, i per Cahner a *op. cit.*, p. 27.

com a bona la teoria que un dels fills de què parla l'any 1533 és Antoni, fill de Joan i Violant, aleshores la suposada primera muller hauria mort molts anys abans. Ha de ser una notícia relativa, ens sembla, a la mort de la mare de Joan, d'una seva germana –que no sabem si en tenia–, o potser d'una filla.

A més de les cartes entre membres de la família Requesens, hi ha unes lletres, inèdites, que Joan Viladamor adreça a Hipòlita, des de l'any 1534 al 1550.³⁴ En aquestes cartes, que són d'un especial interès pel que fa als negocis d'Hipòlita i les seves relacions familiars,³⁵ no hi he trobat dades importants sobre la vida de Joan Viladamor. A través d'elles, ens assabentem que l'esposa de Joan ajudà Estefania quan paria,³⁶ o podem corroborar que l'any 1537 l'administrador dels Requesens tenia més d'un fill.³⁷ Una carta de Joan Viladamor a mossèn Torrent, datada el 6 de gener de 1550, clou el lligall que conté aquestes lletres.

LES CAPITULACIONS MATRIMONIALS D'ANTONI VILADAMOR

Antoni Viladamor era fill de Joan Viladamor i de Violant, i nét, també, d'un Antoni Viladamor. Que era arxiver i secretari reial, ell mateix es

34. AP, lligall 28, c.9.

35. Hi ha una sèrie de cartes, d'índole familiar, que servirien per completar parcialment la correspondència que edità Guisado (*op. cit.*). Heus ací un fragment d'una lletra relativa a un part d'Estefania que, estant encara molt dèbil, no podia escriure i delegava aquesta feina a Viladamor (24 de juliol de 1534): «La molt spectable señora: faça-li bon prou a vostra senyoria lo nét, lo qual plàsia a Nostre Señor que sia nat per al seu sant servey y per a molta alegria y consolació de vostra senyoria y dels señors sos pares. És nat vuy diumenge dia de sant Joachim de matí, a les dotze hores y hun quart passada de mitja nit. És molt gentil criatura y és stat lo part de la señora sa mare lo millor que mai se sia vist perquè sa señoria se posà a les onze hores al llit sens dolors [...]; la señora Stephania no volia consentir que despertàs a ningú sinó que's tornàs al llit dient que no era res, y a pura porfia ma muller se esforçà de despertar a tots; y fon lo part tan bo y tan prompte que com la madrina arribà de la cambra hon dormia, apenes fon a temps de pendre la criatura, y lo señor don Joan, en entrant per la cambra, trobà la cosa en tals termes que tingué poch treball de tenir a la partera, perquè la criatura stava ja ab lo cap defora. De manera que ni la señora partera ni los qui li staven prop han tengut sinó molt poch treball. Sien dades infinides gràcies a Nostre Señor» (AP, lligall 28, c.9).

36. Veg. nota anterior.

37. Una carta, datada el 25 de setembre de 1537, acaba dient: «ma muller y fills bèsan les mans de vostra senyoria, la vida y stat de la qual Nostre Señor prospere com desija, que yo lo y sopleque» (AP, lligall 28, c.9).

preocupà de fer-nos-ho saber a la seva *Història general de Catalunya*.³⁸ Per la resta, no sabem quan va néixer ni quina edat tenia quan va morir, i amb prou feines si hem pogut espigolar alguna dada sobre la seva feina a través de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i dels *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, així com sobre algun fet relatiu a la seva vida privada, per mitjà d'alguna carta esparsa conservada a l'Arxiu del Palau dels Requesens i de les seves capitulacions matrimonials.

L'única dada concreta que coneixem de la seva vida privada fa referència al seu casament. El juliol de 1556 un notari de Barcelona redactava les capitulacions matrimonials entre Antoni Viladamor i Elisabet Puig de Roda.³⁹ D'Antoni Viladamor, barceloní, se'ns diu, com ja sabem, que era «fill dels honorables mossèn Joan Viladamor, que [era] scrivà de manament de la prefata sacra real magestat, y de la señora Violant, relita de aquell, ciutedans de dita ciutat». D'Elisabet, ens diuen les capitulacions que era «filla dels honorables mossèn Gaspar Puig de Roda que [era] mercader, e de la señora Catharina, relita de aquell, ciutedans de dita ciutat». La futura esposa de Viladamor tenia entre setze i vint-i-cinc anys quan es va prometre, com es desprèn d'aquest document,⁴⁰ i el seu pare havia estipulat, en el testament, que «dita Elisabet y Gaspar Puig de Roda, germans», fills seus, serien «cohereus universals per parts iguals». Amb motiu del casament, però, la donzella es comprometia a renunciar a l'herència i es quedava només amb el dot atorgat per les seves mare i àvia. Elisabet jurava que no contravindria les donacions que li havien estat fetes.

Les capitulacions estipulen les quantitats que rebran Antoni Viladamor i Elisabet Puig de Roda amb motiu del seu casament i les condicions de dit lliurament, però no ens reporten més informació sobre la vida de l'historiador.

38. Veg. nota 2.

39. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona: notari Canyelles, *Borsa de capitulacions matrimonials (1550-1563)*, lligall 22, sense numerar. Són dues còpies de les capitulacions fetes en onze folis, que comencen: "Tractat és estat e migensant la gràtia del Sperit Sanct que matrimoni sie fet per y entre lo honorable mossèn Antoni Villadamor, archiver y scrivà de manament de sa magestat, ciutedà de Barcelona [...], y la señora Elizabet, donzella [...]. De e sobre lo qual matrimoni són estats per y entre dites parts, fets, pastats, concordats, stipulats, avenguts, los capítols devall scrits, partes y conditions en aquells contenguts y contengudes".

40. «e dita señora Elisabet, donzella [...], afferma ésser menor de ·XXV· anys major emperò de setze anys».

De la vida privada d'Antoni Viladamor, en coneixem poca cosa més. Els documents conservats a l'Arxiu ens fan saber que deixà vídua Elisabet Viladamor –és a dir, versemblantment, l'Elisabet Puig de Roda amb qui havia firmat els capítols matrimonials el 1556–, i que era fill d'ambdós nascut abans de 1568, Joan Antoni Viladamor, l'encarregat de continuar la seva tasca com a arxiver.⁴¹

ANTONI VILADAMOR I L'OFICI D'ARXIVER

L'estat actual de la documentació no ens permet d'esbrinar si Antoni Viladamor va arribar a cursar alguna mena d'estudis; ara, sabem que la tasca d'arxiver no requeria estudis universitaris, i podem conjecturar que al costat del seu pare, Joan, va aprendre el que li era necessari per a desenvolupar la seva labor professional.

Sabem, per una certificació de Rodrigo Celdrán al protonotari Miquel Climent datada el 9 de desembre de 1553, que Antoni Viladamor fou nomenat arxiver reial l'11 d'agost de 1553:

«Certifich yo, en Rodrigo Celdrán, scribà de ración de la casa de ses cesàrees y catòliques magestats, que sa magestat, per sa cédula dada en Bruselas lo onzèn dia del mes de agost de l'any present e dejús scrit, la qual tinch registrada en lo tercer registre de cèdules de sa magestat y enfilada en lo terçer fil de dites cèdules, me ha manat scriure y assentar en carta de ración de sa real casa y libres de mon offici a Anton de Villadamor, fill de Joan Villadamor, archiver de l'Archiu Real de Barcelona y scrivà de manament de sa magestat, per archiver del dit Archiu y tenedor de les claves de aquell, y scribà de manament juntament ab lo dit son pare e ab la quitació, vestuari, exerciçi, gràcies, preheminències, prerogatives y altres qualçevol drets al dit offici pertanyents y deguts, contant emperò que lo dit son pare a solas durant sa vida y fins a tant que no se abdicare del dit offici o no vacare per cessó o decessó, o en altra manera, haja y reça la quitació ordinària y vestuari y faça tot lo exerciçi de scribà de manament y, aprés sos dies, lo dit son fill. Axí matex, sa magestat, per la susdita cédula, li fa gràcia

41. Sobre aquest punt, veg. més endavant, les certificacions relatives a la successió de la seva feina d'arxiver (ACA, Reg. 4288, ff. 192r-193r; ACA, Reg. 4183, ff. 83r, 144v-145r, 159v-161r i 169v). Antoni Joan Viladamor ocupà el càrrec d'arxiver, segons Udina (*op. cit.*, p. 132 i 151), els anys 1592-1594.

y merçed de totes les scriptures que té lo dit son pare com scribà de manament y que per ell se hauran actitado. E per ço a instància del dit Anton de Villadamor fas la present certificació, sotascrita de mà mia y segellada ab lo segell comú de mon offici, escrita en la ciutat de Caragoça en lo novèn dia del mes de dehembre, anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo terçio».⁴²

Sembla, doncs, que, com en el cas dels Carbonell,⁴³ Antoni fou nomenat coarxiver mentre el seu pare encara treballava a l'Arxiu. Un temps abans, l'historiador havia d'haver estat nomenat escrivà reial, condició indispensable segons una pragmàtica dictada per Pere el Cerimoniós el 1384 per accedir al càrrec.⁴⁴

Trobem documentat Antoni Viladamor en una certificació de Valladolid, del 31 de maig de 1555, en relació a una substitució de Jaume Encontra.⁴⁵ Igualment, consta que el dia 9 de juliol jurà el càrrec d'arxiver i l'11 n'oi sentència d'excomunicació –per si no ho feia com havia jurat–.⁴⁶ El dia 18 de gener de l'any següent, i arran de la mort del pare, Joan Viladamor, Antoni fou reafirmat en el càrrec, que jurà de nou,⁴⁷ i tornà a oir sentència d'excomunicació.⁴⁸

La primera referència a l'actuació de Viladamor com a notari és del dilluns 25 de juny de 1554, quan «misser Hierònym Guinard, provehit del offici de altre dels jutges de cort per sa altesa, ab son privilegi dat a VI de juny, DLIII, prestà lo sagrament y homenatge acostumats en poder de misser Macià Çorribes».⁴⁹

Cinc anys després, el dijous 23 de febrer de 1559, Antoni Viladamor apareix al costat de Joan Fogassot, ambdós escrivans de manament en el moment que «los senyors deputats y oydós de comptes del dit General, ab los tres porters devant [...], ab sos capitans, y los senyors deputats ab barrets plans de dol per la mort del emperador y rey nostre senyor don

42. ACA, Reg. núm. 4183, ff. 6v-7v.

43. Agustí Alcoberro, «Introducció a Pere Miquel Carbonell, *Cròniques d'Espanya*, Barcelona, Barcino, 1997, p. 14.

44. Alcoberro, *op. cit.*, p. 10.

45. ACA, Reg. 4183, f. 7v.

46. ACA, Reg. 4183, f. 8r.

47. ACA, Reg. 4183, f. 8r-8v.

48. ACA, Reg. 4183, f. 8v.

49. *Dietaris...*, vol. II, pp. 50-51.

Carles Quint, acompanyats dels honorables assessors y oficials de la casa de la Deputació, y General y Bolla», tots plegats, «partiren de la casa de la Deputació», i amb ells «anaren a parlar ab los senyors deputats mossèn Merí Joan Fogassot y mossèn Anthoni Viladamor, scrivans de manament, de part del reverent canceller y magnífich regent de la Cancellaria, qui venian darrera, pregant-los se volguesen apartar a la una part y fessen apartar los oficials, per a què puguessen pasar de davant primers per ha recebir lo primer lo il·lustre don García de Toledo». Un cop ho aconseguiren, «ells passaren fent son acatament als senyors deputats, y anaven primers los algotzirs, après los scrivans de manament, los dits mossèn Viladamor y Fogassot, mossèn Felip Agostí Mas y mossèn Thomàs Vessiana, y après los dos porters o veguers [...], y après los dits reverent canceller y magnífich regent, y après los doctors del Real Consell, per entiguetat [...], la qual anada y preceir donà alguna admiració, en anar los algotzirs y scrivans primer».⁵⁰

La tasca de l'Arxiu Reial, que estava al servei de la Corona, era la de «conservar tots els documents referits al seu patrimoni i costums. En aquest sentit, l'arxiver rebia contínuament ordres de cercar tota mena de documents sobre drets reials, propietats, impostos, etc.; i també sobre solemnitats», però, a poc a poc, «l'Arxiu Reial va anar iniciant també una funció pública [...], s'obria a les demandes dels particulars, vinguts expressament a Barcelona des de tots els reialmes de la Corona d'Aragó a la recerca de documents que acreditessin les seves possessions, drets, etc».⁵¹

La constitució 1481/16 disposava que l'arxiver reial «sia tengut mostrar e donar translat, satisfet, emperò, de son salari condecet, de tots actes tocants a interès de part a part» sense llicència del superior, que només era necessària «en las cosas que hauran esguart al interès de la Règia Cort».⁵²

Anys més tard, la constitució 1510/16 establia la tarifa que l'arxiver podia cobrar als particulars per la tasca de cercar documents i la realització de còpies autèntiques de documents.⁵³

50. *Dietaris...*, vol.II, p.78.

51. Alcobarro, *op. cit.*, pp. 10-11.

52. Víctor Ferro, *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Ed., Barcelona, 1987, p. 387.

53. Ferro, *op. cit.*, p. 387.

Aquestes dues funcions, la règia i la pública, són documentades en els textos que esmentem a continuació.

Es conserven una sèrie de cartes que són comunicacions escrites pels secretaris dels lloctinents generals a l'arxiver reial, durant el regnat de Felip II. Heus ací una relació de les lletres, que corresponen al període en què Antoni Viladamor fou arxiver:⁵⁴

1.- La primera de les cartes, sense datar, és signada per Agustí Malo, i es demana a l'arxiver Viladamor que prepari uns documents.⁵⁵

2.- En la segona, també sense data, es fa «manament al discret mossen Anthoni Viladamor Archiver de sa magestat en lo dit principat que dins tres dies primers vinents satisfet en son salari condecet done Copia autentica fe fahent a Vidal Caudeller» d'una provisió que va fer Francesc de Borja, lloctinent general.⁵⁶

3.- En una altra carta, igualment sense datar, el lloctinent general i el regent de la Cancelleria Reial, Francesc Montaner, per mitjà del secretari, Jeroni Paner, «manan a mossen Antonio Viladamor scriva de manament y archiver reial de Sa Magestat que satisfet en son salari condecet done copia auctentica eo fe fahent al noble don Francisco de Rebolledo» d'una gràcia que el rei Ferran féu a Joan Ferran de Rebolledo.⁵⁷

4.- En una altra lletra, es demana a Antoni Vilademor una còpia d'una conclusió datada el setembre de l'any 1558 per a Jeroni de Luna.⁵⁸

5.- El 24 d'abril de l'any 1559 es sol·licitava a l'arxiver que dugués a terme una còpia d'una venda feta per Joan Avarca al bisbe de Pamplona.⁵⁹

54. La majoria han estat recollides per Mateu, *op. cit.*, pp. 420-423.

55. ACA, Col.H.d.1081. Al *verso* d'aquest document, escrit a llapis, per una mà posterior, la indicació dels anys «1553-1572». És a dir, confirma que aquesta carta fou escrita durant el primer període d'Antoni Viladamor a l'Arxiu.

56. Mateu, *op. cit.*, p. 423 (ACA, Col.H.d.1082). Al *verso*, la mateixa indicació que a Col.H.d.1081 (veg. nota anterior), «1553-1572».

57. Mateu, *op. cit.*, p. 420 (ACA, Col.H.d.1083).

58. Mateu, *op. cit.*, p. 420 (ACA, Col.H.d.1086). Al *verso*, escrit a llapis, per una mà posterior, la indicació dels anys «1558-1559».

59. Mateu, *op. cit.*, pp. 420-421 (ACA, Col.H.d.1088). És discutible que aquesta carta s'adreçi a Antoni Viladamor; veg. nota 67.

6.- Es guarda també a l'Arxiu una lletra, del 21 de juny de 1559, on es demana a Antoni Viladamor, per als cònjuges Lluís Icard i Dionísia, còpies d'una sèrie de documents.⁶⁰

7/8/9.- De l'any següent, 1560, es conserven tres cartes a l'arxiver Antoni Viladamor; aquestes, datades el 7 de febrer, el 20 de març i el primer d'abril, són del mateix tenor que les ja esmentades.⁶¹

Gràcies als autògrafs de l'Arxiu, no tenim dubtes sobre la lletra de Viladamor. Amb data de 15 de juliol de 1561 es conserva un autògraf d'Antoni Viladamor («yo, Antoni Viladamor, archiver de sa magestat y son scrivà de manament») on manifesta que «per orde y manament del molt il·lustre senyor don García de Toledo, lo lloctinent y capità general en lo present Principat de Catalunya», ha anat a «casa de la senyora Catherina de Pallàs» i ha recollit «los registres infrascrits del temps de l'emperador y rey nostro senyor per a recondir-los en lo Real Archiu».⁶² En un altre autògraf, del dotze de setembre de 1568, Viladamor dóna fe de la inclusió, a l'Arxiu, d'una sèrie de registres que Jeroni Climent, protonotari del rei, li havia fet arribar.⁶³

D'altra banda, també Antoni Viladamor va aconseguir, com ho havia fet per a ell el seu pare, que la plaça d'arxiver que ocupava fos per al seu fill. En una carta, datada a Barcelona el 10 de març de 1564, el rei recorda haver donat «facultad a Antonio Viladamor, nuestro archivario y scrivano de mandamiento que cada y quanto quiziere, una y muchas vezes, de palabra o en testamento, o en otra qualquier escritura pública o privada, pueda el dicho offitio de archivero y scrivano de mandamiento, juntamente con todas las escrituras que hoy por razón de dicha scrivania de mandamiento possehe, dexar y de aquel disponer y ordenar en una persona hábil empero y sufficiente por él elegidora o nombradora a conoscimiento nuestro o de nuestro lugarteniente general en el Principado de Cathalunya y condados de Rossellón y Serdanya, la qual persona así por él nombrada durante su vida posseha dicho offitio y escrituras por la forma y manera per él nombrada, fuere hijo legítimo y natural y fuere

60. Mateu, *op. cit.*, pp. 421-422 (ACA, Col.H.d.1091).

61. Mateu, *op. cit.*, pp. 422-423 (ACA, Col.H.d.1092, Col. H.d.1093, Col.H.d.1094).

62. ACA, Canc. Memorial 51, f. 47v.

63. ACA, Canc. Memorial 51, f. 48r. Encara es conserva un altre autògraf de Viladamor que correspon a la segona etapa com a arxiver: ACA, Canc. Memorial 51, f. 49r, veg. nota 72.

constituido en menor edad durante aquella, y hasta tanto que sea creado en notario nuestro real, pueda nombrar una persona para regir dicho offitio y escrituras, y en caso de muerte de aquel otro substituir, con tal que sean personas hábiles y sufficientes al dicho conoscimiento nuestro o de dicho nuestro lugarteniente general». Per tot això, ordena que l'escollit per Viladamor sigui assentat «en carta de ración y libros de vuestro offitio por todo el tiempo que durare su vida por archivero y escrivano de mandamiento, con la mesma quitación ordinaria, gratias y prerogativas y preheminentias que dicho Villadamor hoy recibe y possehe y al dicho offitio tocaren y pertenescrieren».⁶⁴

La carta del rei responia, segurament, a una petició d'Antoni Viladamor. En efecte, es conserva, també a l'Arxiu, una certificació posterior, del 30 de maig de 1568, que demostra que aquest sol·licità el càrrec per al seu fill Antoni Joan Viladamor («Per quant per part de vós, lo magnífich y amat de sa magestat, Antoni Viladamor, secretari de sa magestat, son archiver y scrivà de manament, nos és stat presentat un acte de nominatió per vós feta en la persona de Antoni Joan Viladamor, vòstron fill, en menor edat constituÿt, per a regir, obtenir y possehir après de obte vostre y no abans los dits vostres officis de archiver y scrivà de manament juntament ab totes les scriptures públiques que vuy en día possehiu, axí per concessions reals com altrament, y durant sa menor edat, y fins a tant tingués autoritat real de notari, en cas hagués lloch la dita nominatió»), que designà dos substituïts en cas de mort o malaltia d'Antoni Joan i que les seves peticions foren ateses.⁶⁵

L'historiador va deixar la feina de l'Arxiu i, durant la minoria d'edat del seu fill, va haver de buscar un substitut, Gabriel Olzina, que s'hi estigué del 1572 al 1584.⁶⁶ No era la primera vegada, però, que Antoni

64. ACA, Reg. 4288, ff. 192r-193r. Encara un altre document, en llatí i més extens, ens reporta la mateixa informació: ACA, Reg. 4228, ff. 189r-191v.

65. ACA, Reg. 4183, f. 83r. Els substituïts, en cas de mort d'Antoni Joan són Antic Safont; en cas de mort d'aquest, Iscle Berenguer; i, en cas de decés del segon, Joan Vila. La presència d'un document anterior, datat el 8 de novembre de 1567 (ACA, Reg. núm. 4183, f. 81r), en què es certifica que Viladamor ha presentat un acte de nominació a favor d'Antic Safont com a arxiver, ens fa pensar que potser Antoni Joan Viladamor no va néixer fins l'any 1568.

66. La prova de la tasca d'Olzina com a arxiver són els autògrafs del juliol de 1572, de l'agost de l'any següent, 1573, i del setembre de 1577 (ACA, Canc. Memorial 51, f. 48v).

Viladamor abandonava la feina, car l'any 1559, durant un breu període de temps, Fogassot ocupà el càrrec.⁶⁷

La negligència de Gabriel Olzina, que fou processat per infidelitat en l'exercici del càrrec, va fer que Antoni Viladamor hagués de reprendre la feina i participar en l'inventari de l'Arxiu que es dugué a terme a partir de l'any 1584. Aquest any, segons Udina Martorell, no hauria estat Antoni Viladamor sinó un fill seu, homònim del pare, qui hauria ocupat la plaça d'arxiver fins a l'any següent, el 1585, quan hauria mort.⁶⁸ No hi ha cap raó per suposar que hi hagués dos Antoni Viladamor, pare i fill, que s'haguessin fet càrrec de l'Arxiu de 1554 a 1572 i de 1584 a 1585, respectivament. L'error deu provenir d'una certificació on Antoni Joan Viladamor és anomenat, erròniament, amb el nom del pare, Antoni Viladamor.⁶⁹ Si repassem els documents en què l'historiador demanava la plaça d'arxiver per al fill⁷⁰ o fem cas dels papers posteriors a la mort d'Antoni Viladamor,⁷¹ veurem que en tots ells el fill d'Antoni és anomenat Antoni Joan. A més, comptem amb un autògraf d'Antoni Viladamor, del 9 d'abril de 1585, que certifica l'entrada, a l'Arxiu, d'uns documents que li foren lliurats per Gabriel Amat.⁷²

67. Francesc de Bofarull (*Historia del Archivo de la Corona de Aragón*, ms. 3893 de la Biblioteca de Catalunya, f. 142) remarca que Fogassot ocupava el càrrec, segons li sembla, «por ausencia o enfermedad del Archivero propietario, Antonio Viladamor», i afegeix que ho sosté perquè «las fechas de los dos únicos mandatos oficiales que se conservan y he examinado detenidamente dirigidos á Fogassot para que expidiese copias auténticas de ciertos documentos son de los dias 2 y 20 de Mayo de 1559» (la primera és una carta per la qual Mateu Sorribes demanava a l'arxiver que busqués uns privilegis concedits pel rei Ferran a la universitat i parròquia de Mataró, Mateu, *op. cit.*, p. 421, ACA, Col.H.d.1089; en la segona, Francesc Montaner demana a «Fogassot, scrivà de manament, tenint les claus de l'Arxiu Real de sa magestat», que «lliure còpia autèntica, fe fahent, al noble don Guillem de Senesterra de la venda feta per lo M. Infant don Joan primer y los procuradors del M. rey en Pere terç a l'abadessa del monestir de Sant Pere de las Puellas», ACA, Col.H.d.1090). Bofarull afegeix que «ocurre la particularidad de que se conserva otro mandato de la misma indole y anterior, aunque muy poco, á los dos apuntados, dirigido en 24 de Abril del mismo año de 1559 «al tinent les claus del Real Archiu de la present ciutat de Barchinona», sin expresar nombre alguno» (es tracta del document que hem esmentat, Col.H.d.1088, veg. nota 59), i conclou que ja amb data 11 de juny apareix una carta, que cal identificar amb el document Col.H.d.1091, que va dirigida a Antoni Viladamor (Mateu, *op. cit.*, p. 422, el data el dia 21).

68. Udina, *op. cit.*, p. 132.

69. ACA, Reg. 4183, ff. 144v-145r.

70. ACA, Reg. 4183, f. 83r.

71. ACA, Reg. 4183, ff. 159v-161r; ACA, Reg. 4183, f. 169v.

72. ACA, Canc. Memorial 51, f. 49r.

A propòsit de la mala administració de Gabriel Olzina i de la tornada d'Antoni Viladamor a l'Arxiu, s'han conservat diversos documents que creiem que cal destacar. El primer és una lletra d'Alfonso Celdrán a Miquel Climent, datada el 7 d'agost de 1584, per la qual el primer certifica «que, vacant lo exercici de archiver y escrivà de manament de la Cancellaria de sa magestat durant la menor edat de Antoni Viladamor, per renunciació de Gabriel Olzina, que li era encomanat durant la dita menor edat, sa cathòlica magestat ab sa real scèdula dada en Sant Lorenço a sinc dies del present et desús escrit mes de agost [1584] [...], me ha manat scriure y asentar en carta de ració de sa real casa y libres de mon officí al secretari Viladamor per a que, durant la dita menor edat del dit Antoni Viladamor, son fill, exercesca e servesca los dits officis de archiver y escrivà de manament ab la matexa quitació e vestuari, exercici e gràcies als dits officis pertanyents e deguts».⁷³

En un altre document («Sobre lo que resulta contra Gabriel Olzina, archivero de Barcelona») el Consell d'Aragó, «entendiéndose los abusos que pasaran en el Archivo Real de Barcelona que está a cargo de Gabriel Olzina», i en veure que és «dotada su persona [Olzina] de mala administración», demana al rei que «sea suspendido» del càrrec i que durant aquest període sigui deixat l'Arxiu en mans del «secretari Viladamor, como persona que le ha administrado». Aquesta carta és datada a Madrid un dia després, el 8 d'agost de 1584.⁷⁴

D'aquests dos documents es desprèn que l'Arxiu tornarà a ser administrat per Antoni Viladamor, que reemprendrà així la feina que deixà l'any 1572. De la segona incorporació d'Antoni Viladamor, historiador, a les tasques de l'Arxiu, conservem un document, del 8 d'agost de 1584, que certifica l'acceptació, per ell, del càrrec.⁷⁵ El 27 d'agost de 1584 Antoni Viladamor, «noviter provisus de officio archivarii regii juravit ad dominum Deum et eius santa quatuor evangelia manibus suis corporaliter tacta quod bene et legaliter se habebit in exercitio dicti ofitii archivarii», el mateix dia «audivit sententiam excommunicationis», i el primer de se-

73. ACA, Reg. 4183 ff. 144v-145r.

74. ACA, Col.H.d, caixa 5. En el mateix plec es conserva una altra carta del Consell d'Aragó al rei, datada el 17 d'agost de 1584 i escrita des de El Escorial, que és una descripció «Sobre las scripturas que se han sacado del Archivo de Barcelona y las causas que ay para que se buelvan a él» —és a dir, les escriptures que cal suposar que Olzina devia extraviar.

75. ACA, Reg. 4183, f. 145v.

tembre «per eundem Viladamor fuit prestitum sacramentum et homagium ore et manibus comendatum».⁷⁶

No tornem a saber-ne res més fins a l'octubre de 1585, quan, una carta escrita des de Tortosa, dirigida al rei de la part del Consell d'Aragó, ens ennova de la seva mort: «aviendo fallecido el secretario Villadamor que tenia encomendado el Archivo de Barcelona con la scrivania del mandamiento a él anexa, durante la menor edad de su hijo [...]».⁷⁷

És a dir, Antoni Viladamor, arxiver de la Corona d'Aragó, que ocupà el càrrec els anys compresos entre 1553 i 1572, i reprengué la seva feina el 1584 fins al 1585, morí entre el 9 d'abril⁷⁸ i l'octubre d'aquest any. La carta continua: és escollit com a nou encarregat de l'Arxiu «Sebastián Costa, por ser scrivano de mandamiento, persona sufficiente y de quien se tiene satisfacción, demás de ser plático en dicho Archivo por averse criado en él». Aquest serà l'encarregat d'ocupar el càrrec durant la minoria d'edat d'Antoni Joan, «respondiendo a la madre de Villadamor con el mismo partido que tenía hecho el difuncto con Olzina durante la menor edad del dicho Villadamor».⁷⁹

El 3 de setembre de l'any següent, 1586, Costa encara no havia estat nomenat oficialment substituït d'Antoni Viladamor.⁸⁰ El dia 15 de novembre d'aquest any, un document expedit per Miquel Joan Amat, en nom del lloctinent general de Catalunya Manrique de Lara, estipula «que durant la menor edat de Antoni Juan Viladamor proveyam y anomenem a l'amat de la real magestat Sebastià Costa, escrivà de manament del Real Archiu de la present ciutat [de Barcelona] y escrivania de manament an aquella

76. ACA, Reg. 4183, ff.145v-146r.

77. ACA, Col.H.d., caixa 5.

78. Precisament, el 9 d'abril Viladamor va escriure i signà, de pròpia mà, un document: ACA, Canc. Memorial 51, f. 49r.

79. La mateixa idea es repeteix en un altre document (31 de gener de 1586): «Por quanto por fallecimiento del secretario Antonio Viladamor, que por vuestro mandato regía y tenía encomendado nuestro Real Archivo dessa ciudad [de Barcelona] y la escrivania de mandamiento a él anexa durante la menor edad de Antonio Juan Viladamor, su hijo, están los dichos officios sin la persona que para gobernarlos se requiere, y teniendo mucha<s> satisfacción de la bondad y sufficientia de Sebastián Costa [...], nuestra voluntad es que el dicho Costa le tenga a cargo juntamente con la dicha escrivania de mandamiento a él anexa durante la menor edad del dicho Antonio Juan Viladamor, con que aya de dar y responder a su madre la misma cantidad que Gabriel Olzina respondía al dicho secretario Villadamor, su marido» (ACA, Reg. 4183, ff. 159v-161r).

80. ACA, Reg. 4183, ff. 159v-161r.

annexa, ab tal que aje dit Costa de donar y respondre a la mare de dit Viladamor la matexa cantitat que Gabriel Olzina responia al secretari Viladamor, son marit [...]. Provehim y nomenam a dit Sebastià Costa per a que, durant la menor edat de dit Antoni Joan Viladamor, resgesca, servesca y tinga lo dit Real Archiu juntament ab la dita escrivania de manament a ell annexa y gosse de les prerogatives, preheminènties, drets, salaris, vestuari, a dits officis pertanyents y esguardants. Volem [...] que hage de respondre a la amada de la real magestat, Elisabet Viladamor, muller relictà de dit secretari Viladamor quiscun any dos-centes setanta liures moneda barcelonesa, que és lo matex salari y redditu que dit Olzina responia a dit secretari Viladamor, son marit».⁸¹ Finalment, el dia 17 de novembre, Sebastià Costa jurava el càrrec,⁸² que va ocupar fins el 31 de desembre de 1588.⁸³

Així, Antoni Joan, fill d'Antoni, que ocupà el càrrec els anys 1592-1594, no tenia encara edat suficient per a desenvolupar la tasca d'arxiver quan el seu pare va morir. Per tant, ara estem en condicions de dir que quan Viladamor escriu, l'any 1585, que no ha pogut acabar les taules de la seva *Història* a causa d'una malaltia es trobava prou malament, ja que a l'octubre del mateix any havia mort.⁸⁴

ANTONI VILADAMOR, SECRETARI

Veurem, també, que sovint ens apareix, des de 1567, el nom de Viladamor relacionat amb el de Diego Hurtado de Mendoza, príncep de Melito, marquès d'Algecilla, duc de Francavilla i comanador de Sant Jaume, que fou lloctinent general del Principat de Catalunya, de l'any 1564 al 1571. En efecte, podem documentar unes activitats, i no poques,

81. ACA, Reg. 4183, ff. 159v-161r.

82. ACA, Reg. 4183, ff. 159v-161r. La certificació del jurament, juntament amb la d'haver oït sentència d'excomunicació, fou afegida, posteriorment, al marge del document.

83. ACA, Reg. 4183, f. 169v. Miquel Cordeller, el 6 d'abril de 1589, a instància de Sebastià Costa, certifica que aquest «ha servit y exercit son officio de archiver del Real Archiu de Barcelona durant la menor edat de Antoni Joan Viladamor, de deset del mes de novembre de l'any mil sinc-cents vuytantassis, en lo qual dia jurà y fone admès a l'exercici de aquell, fins al derrer dia del mes de desembre propassat».

84. «També falta altra taula de las personas, çituts, viles y cosas notables que-s contenen en lo present llibre, la qual a causa de ma malaltia no la he poguda fer» (ms. A, f. 24r).

de Viladamor en relació amb l'esmentat personatge –en algunes de les quals apareix explícitament com a «secretari». Són les següents:

1.- El dilluns 17 de febrer de 1567 Antoni Viladamor, escrivà de manament, signava fe de la marxa del príncep de Melito, lloctinent i capità general de Catalunya, a la cort.⁸⁵

2.- El dijous 3 d'abril del mateix any, el príncep de Melito, segons certificà el mateix Viladamor, «prestà lo jurament a la ciutat de Leyda».⁸⁶

3.- El dissabte 10 de maig de 1567, a propòsit d'un conflicte dels framenors del monestir de Sant Francesc de Barcelona que discutien els consellers d'aquesta ciutat, Viladamor és l'encarregat de trametre'ls, a través del lloctinent general de Catalunya, una carta de sa magestat.⁸⁷

4.- El dijous 3 de juliol de 1567, «lo senyor deputat ecclesiàstic en concistori dix que» Antoni Viladamor, també de la part del lloctinent general de Catalunya, «li havia dit que fos content que la causa de la capitania general se sobresegués y se allargàs fins que sa excel·lència fos tornat de la vila de Perpinyà», on s'havia de traslladar dos dies després.⁸⁸

5.- El dilluns dia 5 d'abril de l'any següent (1568), Viladamor és l'encarregat d'aixecar acta d'una reunió a casa del príncep de Melito on l'arxiver llegeix una carta del rei.⁸⁹

6.- El dia 3 de novembre, dimecres, de l'any 1568, Viladamor es troba entre els assistents d'una reunió, celebrada al Palau Reial, on el lloctinent general de Catalunya els comenta que el rei està molt descontent «de lo que han porcehido y hecho contra los inquisidores, en demás haviendo entendida su voluntad».⁹⁰

7.- El dimecres 17 d'aquest mateix mes i any, Francesc Gort recorda al príncep de Melito que el diputat Homs «ha referit en concistori lo que Viladamor li digué anit passada de part de vostra excel·lència [el lloctinent], y també ha mostrat lo paper o scriptura que dit Viladamor li amostrà, escrita de sa mà, y vist de nou lo dietari se són recordats que està

85. *Dietaris* ..., vol. II, p. 187.

86. *Dietaris* ..., vol. II, p. 188.

87. La carta del rei que Viladamor tramet als consellers parla de «la formació que sa Magestat y sa Sanctdat mane fer dels monestirs de Sant Francesc [...] y ere que per lo que sa Sanctdat mane reformar tots los monestirs dels frares claustrals de l'orde de Sant Francesc y los de las monjas del matex orde, que afavorescan la dita clausura»; *Dietaris* ..., vol. II, p. 191.

88. *Dietaris* ..., vol. II, p. 194.

89. *Dietaris* ..., vol. II, p. 208.

90. *Dietaris* ..., vol. II, p. 248.

en aquell scrit lo effecte del què passà ab vostra excel·lència lo dia que ls amostrà la letra de sa magestat».⁹¹

8.- Dos dies després, el divendres 19, Viladamor és l'encarregat de lliurar als diputats i a l'oïdor de comptes eclesiàstic una carta que el rei trametia a través del lloctinent general de Catalunya.⁹²

9.- El divendres 18 de març de 1569, «los senyors deputats militar y real y oïdor de comptes ecclesiàstich, ab les masses devant, acompanyats de alguns officials y ministres del dit General, y de mi, Joseph Cellers, scrivà major predict, anaren a casa del excel·lentíssimo senyor lloctinent general» i li plantejaren el problema d'un mercader francès de la Vall d'Aran, excomunicat, ell i tot el poble on vivia, perquè tenia en possessió seva alguns llibres «reprobats», i li lliuraren unes lletres, «les quals, mossèn Antoni Viladamor, secretari, prengué».⁹³

10.- El dimecres 22 de juny de 1569, Antoni Viladamor és novament l'encarregat de llegir una lletra del rei –que l'havia fet arribar al lloctinent general de Catalunya– als diputats de Barcelona.⁹⁴

11.- Uns dies més tard, el dimarts 28, «manà sa excel·lència al secretari Viladamor» que llevi acta de la reunió entre els diputats, que fan saber al lloctinent que no han obert una carta que aquest els trameté de la part del rei, i ell mateix. A continuació, “lo senyor diputat liurà al dit secretari Viladamor» una escriptura, de la qual en féu còpia, i «Viladamor dix que ell no clourie lo acte fins la dita resposta de la cota de la constitucions li sie liurat».⁹⁵ El divendres 1 de juliol, Viladamor es dirigeix a la Diputació, a instàncies del lloctinent, per demanar el memorial que li permetrà de cloure l'acta iniciada el dia 28,⁹⁶ i el dissabte dia 2 l'arxiver és cridat per recollir l'escriptura que han confegit els diputats.⁹⁷

12.- El divendres 28 de març de 1570, des de Perpinyà, Viladamor feia arribar una carta als diputats de Catalunya, de la part del lloctinent general, que trametia l'ordre d'alliberar els diputats i oïdors de la Gene-

91. *Dietaris* ..., vol. II, p. 253.

92. *Dietaris* ..., vol. II, p. 254.

93. *Dietaris* ..., vol. II, pp. 264-265. No va ser fins al 1573 que, per decret de Felip II, s'estengué la censura de llibres als Països Catalans.

94. *Dietaris* ..., vol. II, p. 271.

95. *Dietaris* ..., vol. II, p. 274.

96. *Dietaris* ..., vol. II, p. 275.

97. *Dietaris* ..., vol. II, p. 276.

ralitat que estaven empresonats arran d'una denúncia, sense fonament, de la Inquisició.⁹⁸

13.- Finalment, el dimecres 28 de juny (1570) Viladamor informa a Lluís Rufet, enviat per la Diputació, d'una passejada del príncep de Melito.⁹⁹

Es conserva també la còpia d'una carta, datada el 10 de novembre de 1571 a Messina, «dirigida por el excelentísimo don Luís de Requesens y Zúñiga a don Antonio Viladamor».¹⁰⁰ Aquesta carta, que és la resposta d'una que fou tramesa per Viladamor a Requesens, ens fa pensar que probablement va existir una relació epistolar, ni que fos mínima, entre l'historiador i el que fou nomenat comanador major de Castella, l'any 1546, per l'emperador Carles. A remarcar que la carta fos enviada el 10 de novembre des de Messina, d'on el 7 d'octubre havia partit la flota, dirigida per Joan d'Àustria i comandada per Requesens –governador de Milà de 1571 a 1573–, que havia de prendre part a la batalla de Lepant.

Una altra prova de la relació mantinguda entre Antoni Viladamor i la família Requesens és una carta que ja havia donat a conèixer el pare J. M. March, escrita per Antoni Viladamor, datada el 26 d'abril de 1573 a Madrid i adreçada a Jerònima Gralla, amb qui Lluís de Requesens s'havia casat el 1552; Viladamor hi relata el que es diu a Madrid sobre l'anada de Requesens a Flandes.¹⁰¹

98. La carta (*Dietaris ...*, vol. II, p. 308) diu el següent: «Als reverent pare en Christ y amats de la real magestat los deputats y oydors del Principat de Catalunya. Lo príncep y duch, loctinent y capità general. Reverent pare en Crist y amats de la real magestat, restam tant obligats als pobblats en aqueix Principat y comtats, per lo que ab obra havem vist ab la voluntat y diligència que-s són empleats en servir, axí los cavallers com las demás persones, a sa magestat en aquesta ocasió que se és offerita, que desitjam dar-vos en tot lo que pugam tota contentació. Y perquè entengau ab effecte ser tal nostra voluntat, al present no-ns apar offerir-se cosa en que vos la pugam donar que és en que los diputats y oydors passats, qui vuy se troben presos, sien encontinent lliberament soltats franchs de totes despesas, y axí-ns ha apparagut scriure-us la present, avisant-vos de nostra voluntat y del que havem proveït, certificant-vos que no sols en açò havem desitjat donar-vos tota contentació perquè encara tenim lo matex en tot lo que més se offerirà per al benefici púbblc de tot lo Principat y comtats. Data en Perpinyà a XXVIII de març MDLXX. El príncipe y duque. Viladamor, secretari». La mateixa carta, amb lleus variacions, la trobem al *Manual de Novells Ardits, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní* (ed. a cura de F. Schwartz i F. Carreras i Candi, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, vol. V, pp. 99-100).

99. *Dietaris ...*, vol. II, p. 315.

100. AP, lligall 41, c. 20.

101. El fragment de la carta que ara ens interessa diu: «vuy mateix me ha dit lo Príncep de Melito: "Villadamor, no sabeys lo que van tranpeando los de la parte del duque de Alba contra del Comendador Mayor"; y demanantli yo lo que era, me ha dit que desde que así se ha sabut lo apartament de la liga de venccians, han procurat y procuren de dar entenent a Sa Magestat que convindria molt pera la

És una llàstima no haver trobat més cartes d'aquesta possible correspondència entre Viladamor i els Requesens, la qual probablement ens ajudaria a conèixer més a fons la tasca de Viladamor a la cort, potser important.

Així, doncs, l'any 1573, quan el príncep de Melito ja havia abandonat el càrrec de lloctinent general i Antoni Viladamor havia deixat la tasca de l'Arxiu en mans d'Olzina, ens tornen a aparèixer novament tots dos junts a Madrid. Desconeixem del tot què va fer Antoni Viladamor en el període que comprèn els anys que van de 1572 a 1584, quan va tornar a l'Arxiu. Fóra versemblant, però, que, a més d'anar redactant la seva història, Viladamor hagués participat activament en la vida de la cort prop de Diego Hurtado de Mendoza, com a mínim fins a la mort d'aquest, l'any 1578.

Més pistes sobre les anades i vingudes d'Antoni Viladamor aquests anys en què desconeixem quines foren exactament les seves atribucions ens les dona l'autor mateix. En diferents llocs de la seva *Història*, en efecte, trobem dades que ens semblen importants sobre els seus desplaçaments: ultra l'estada a Perpinyà (1570) i l'anada de 1573 a Madrid, que ja hem comentat, Viladamor estigué a El Escorial, a Toledo i a Portugal. Només coneixem la data d'una estada, l'any 1583, al Reial Monestir de Sant Llorenç,¹⁰² i desconeixem quan es traslladà a Toledo i a Lisboa.¹⁰³

pacificació de Flànders que lo Sr. don Joan [d'Àustria] hi anàs, puix ja per mar no ha de fer efecte, y per anasó se ajuden de tots los amichs que poden; pero que entenia que nols anava molt be perque lo Rey no hi parava bones orelles. Y que he entés que també a Su Excellència ley han parlat, pero com a aquest negoci de anar lo Comendador Major, mon Sr., a Flànders sia estat sols tracte ab lo Rey y dit Comandador Major, mon Sr., tanbé em par que ara en asò del que li diuen que hi vaje lo Sr. don Joan no en tracte ab ningú del Consell, y así los de la part del duch de Alva no fan mes de moure la llebra y no saben si la han de pendre. Lo que jo he pogut entendre del princep de Melito es que lo Rey lloa en tan gran estrem al Comanador Major, mon Sr., que ningú li posa al igual en tots sos regnes, que no és poca la enveja que tots li tenen y que té per cer que no seran part per a ferlo mudar de proposit; la carta fou publicada per March a *El comendador...*, p. 313 (AP. lligall 45, c.1.); també la cita Clopas, *op. cit.*, p. 199.

102. Diu Viladamor a la seva *Història*: «també stant yo en lo Monastir d'El Scurial, lo any pasat de mil sinch-cents vuytanta-tres, mirant alguns dels llibres antichs scrits de mà que la magestat de rey nostre señor ha fet aportat en la libreria de dit monastir, llegí en un llibre intitulat *De Gestis Gotorum*, sens nomenar lo auctor» (ms. A, f. 179r). En dues ocasions més —ara sense datar; podria ser en la mateixa estada de 1583, però també en alguna altra— fa referència a l'anada a El Escorial: «tots aquestos concilis se verifcan ab un original molt antich que yo he vist en la libreria del Monastir del Scurial, lo qual pens és lo que Ambrosi de Morales diu stava en lo monastir de Sant Millán de la Cogolla» (ms. A, f. 193v); «lo qual concili està íntegrament scrit en dos còdichs antichs que vuy estan en la libreria del Real Monastir de Sant Lorens d'El Scurial, los quals he vist yo, y tot lo que en dit concili ordenaren ho confirma dit rey, sotascrivint-s'i de mà sua pròpria, y lo matex feren tres archabisbes, y vint-y-tres bisbes» (ms. A, f. 196r).

103. Sobre l'estada a Toledo, tres notes: «lo qual [llibre], també l'he vist en dita libreria de Toledo, y

ANTONI VILADAMOR, HISTORIADOR

L'any 1564, les Corts de Barcelona demanen al rei el nomenament d'un cronista per a Catalunya. Els termes amb què ho fan són els següents: «Perquè per falta de històries los fets y cosas antigues del Principat de Catalunya y comtats de Rosselló y Cerdaña resten oblidats, y sia no sols cosa convenient però necessària, així per despedir moltes causes com per lo que toca al bon govern de un regne, tenir història certa y cumplida dels fets dels antepassats, lo que si en província alguna convé [és] en los dits Principat y comtats, ahon los exemplars dels antepassats no sols morren, però en cosa a les voltes no fan ley. Per ço, hummilment supplica a vostra magestat la present Cort li plàcia lur consentiment y approbació statuir y ordenar que sia nomenat y deputat, ab lo salari que apareixerà als tres braços, una persona experta, sàvia, pròvida en cròniques y històries naturals dels dits Principat y comtats, la qual tinga particular càrrec de recopilar, ordenar y scriure una crònica en latí y una altra en vulgar català com a semblant Principat convé, y de totes les coses notables dels dit Principat y comtats axí passadas com presents segons deu fer un cronista savi y de experiència. Declarat en lo salari que li volen donar. Sa magestat en la nominació los darà tota satisfacció».¹⁰⁴

Vint-i-un anys més tard, el 1585, aparegué la *Història general de Catalunya* d'Antoni Viladamor.¹⁰⁵ L'historiador, a la introducció, manifesta: «Ab molt gran providència per vostras senyories se procurà, en las Corts passadas de l'any mil cinch-cents sexanta-y-quatre, reparar lo descuyt que los de nostra nació passats tingueren de no dexar-nos plena notícia de llurs fets y antiquitats [...]. Y com sia molt cert que aquest [tenir una història] fonc lo intent principal que a vostras senyories mogué

està intitulat *Liber Iudicum*, que vol dir "llibre dels Jutges"» (ms. A, f. 199v); «com més llargament ho refereix lo mateix Tayo, bisbe de Çaragoça, en una lletra que scrigué y està impresa en las obras de sant Gregori, la qual he vista y llegida en un original antiquíssim dels *Morals* de sant Gregori que està en la llibreria de la santa iglésia de Toledo» (ms. A, f. 206v); «aquest concili en los llibres stampats no té firma dels bisbes que y entrevingueren, enperò en los antichs de Toledo, que com tinch dit los he vists en la llibreria de Toledo» (ms. A, f. 212r). De l'estada a Portugal, ens n'ennova la següent nota: «de la qual moneda de or he vist yo, Antoni Viladamor, una en Lisboa en poder de un cavaller portugués» (ms. A, f. 238v).

104. ACA, Corts G-150/9 (ff. XIV-XIIr).

105. Sobre la denominació «història general», veg. Eulàlia Duran, «L'aportació dels notaris a la historiografia catalana», a *Actes del I congrés d'història del notariat català*, Fundació Noguera, Barcelona, 1994, pp. 321-331.

per a demanar a sa magestat lo contengut en lo capítol ·XXII· [de les Corts], y que la chrònica fos tant copiosa que's pogués mostrar davant de tots los strangers [...], desitjant-ho molt de veres remediar, determiní posar-me al treball de scríurer-la» (ms. A, f. 4v).

L'arxiver Viladamor, doncs, assumí l'encàrrec de redactar l'obra «en vulgar català» que demanaren les Corts de 1564 al rei. La seva intenció era, com ell mateix explica, redactar tres llibres d'història de Catalunya i un altre de descripció geogràfica de Catalunya i els comtats de Rosselló i Cerdanya.¹⁰⁶ Un propòsit, però, que la mort li impedí de dur a terme.

Antoni Viladamor havia acabat, l'any 1585, la primera part de la seva obra. Les fonts que havia fet servir, segons diu al pròleg, eren, entre d'altres, Florián de Ocampo i Ambrosio de Morales.¹⁰⁷ Una de les principals preocupacions de l'historiador Viladamor era la d'anar narrant els fets seguint els textos i documents que considera són fidels a la veritat. La falta d'informació en segons quins fets relacionats amb la història de Catalunya diu que hauria pogut ser evitada «suplint ab conjeturas los fets y los temps», però que no ho ha fet «per lo que la fidelitat a la història, a la qual, sens que m'ho forçara mon dever, desitx anar molt subjecte y animat, no u

106. Francesc Comte va escriure, el 1586, les *Il·lustracions dels comtats de Rosselló, Cerdanya y Conflent* (ed. a cura de Joan Tres, Barcelona, Curial, 1995). La similitud del títol i de l'estructura de l'obra de Comte amb la de Viladamor ja ha estat assenyalada per Duran (*op. cit.*, p. 330), però ara ens aturem en la figura de Comte per altres raons. S'escau que es conserven dos manuscrits d'aquest autor a l'Arxiu Episcopal de Vic, on també es guarda l'anomenat B de la Història de Viladamor (cf. Gudiol, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vic*, Barcelona, 1934, pp. 184-185 i p. 217 per Comte, i p. 216 per Viladamor). El primer dels manuscrits de les *Il·lustracions* de Comte, el ms. 178, és una còpia tardana —datada per Tres, *op. cit.*, p. 26, al segle XVIII— del text conservat al ms. 225 (ff. 98-129), denominat *Selva Historial*, i copiat íntegrament per Jeroni Pujades —el manuscrit en qüestió apareix a l'inventari de béns de Pujades; veg. Miquel Pujol, «Aportació a la biografia de Jeroni Pujades. Una biblioteca particular de començament del segle XVI», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 18, 1985, pp. 99-247. Maria Toldrà em va fer observar que un altre manuscrit de les *Il·lustracions*, el ms. 615 de la Biblioteca Nacional de Madrid —datat per Tres, *op. cit.*, p. 24, al segle XVII—, és probablement una còpia de part de la *Selva Historial* conservada a Vic, car ambdós reporten, a més del text de Comte, una «carta con un discurso de los Coponios romanos de quien se pretende descien den los Copones de Cataluña». A més, l'autor de la còpia del ms. 615 de la Biblioteca Nacional de Madrid, Esteve de Corbera, afirma, al pròleg, que copià el text d'una còpia autògrafa de Jeroni Pujades (Tres, *op. cit.*, p. 25), versemblantment el ms. 225 de l'Arxiu Episcopal de Vic, que esdevindria, així, la còpia més antiga d'aquest text. A destacar, doncs, que tant Viladamor com Comte foren d'interès per a un historiador que utilitzà com a fonts els seus textos i, a més, s'encarregà de copiar-los personalment.

107. Que Ocampo i Morales són dues fonts molt importants de la *Història general de Catalunya* de Viladamor ho confirma l'estudi d'aquestes dut a terme per a la tesi doctoral que preparo.

sufre ni m'ha donat aquexa licència». Raó per la qual, malgrat aquestes mancances, només conta els fets «de la manera que en los bons auctors las he trobat scritas, ab lo coromull o raora que·ls han donat, tenint per millor qualcevol desigualdat en lo proseguir-las que algun perill de la veritat que·s podria duptar si hagués cercat manera per a suplir-las» (ms. A, f. 5v).

Així doncs, malgrat el buit que potser comporti oblidar fets que no provinguin de fonts del tot fiables, Viladamor manté que seguirà cenyint-se només a la veritat. Aquesta preocupació per la competència de les fonts com a fonament de la veritat del que exposa, la trobem ja a Pere Miquel Carbonell.¹⁰⁸

De manera que és la recopilació i crítica de les fonts a l'abast allò que guia la intenció de Viladamor en redactar l'única part que coneixem –i l'única quasi amb seguretat que va escriure– de la seva *Història*. A més, també era intenció seva «acabar de regonèxer lo Archiu Real de Barcelona y molts altres particulars que n'i ha en Cathaluña y en França, sens la qual diligència la present història no podria tenir lo effecte que·s destija». Val a dir, doncs, que al costat de la importància atorgada a les millors fonts historiogràfiques, trobem aquí el reconeixement com a font prioritària dels documents trobats als arxius i que indica que probablement l'historiador ja coneixia, a més de les biblioteques de Catalunya, Madrid i Toledo, altres biblioteques de la resta de l'Estat, així com de l'estranger.¹⁰⁹

Antoni Viladamor, però, no hauria estat el primer a utilitzar les fonts de l'Arxiu. Anys abans, Pere Miquel Carbonell certificava haver-ho fet,¹¹⁰ i ens consta que també Jeroni Zurita en consultà tot de documents. La

108. Alcobarro, *op. cit.*, pp. 70-72.

109. Viladamor reafirma les seves argumentacions parlant en particular de la segona part: «no sols ne escriuré lo que ne han scrit los demunt dits historiadors strangers [...] però encara molts altres que·n verificaré per scripturas recondidas en lo Real Archiu de Barcelona y en molts altres archius de França y de Cathaluña, axí de prelats y yglésias, com de particulars cavallers y de diversas ciutats, vilas y llocs de nostra nació» (ms. A, f. 6r); i també quan parla de la tercera: «com també per haver-hi des de aquexos temps ensà, registres dels reys de Aragó y dels prínceps de Cathaluña en lo Real Archiu de Barcelona, ahont molts d'ells [els fets] stan continuats. Y senyaladament hi ajudarà certa diligència per mi feta, que may los nostros chronistas passats la feren, la qual és stada que en dit Real Archiu de Barcelona hi ha molts sachs plens de papers, los quals alguns dels archivers pasats y yo, per tenir-los de pocha o ninguna inportàntia, stàvan per los rachons de dit Archiu, y volent-los per curiositat regonèxer, trobí eren lletres originals per diversos ministres, capitans y cavallers particulars y universitats de Cathaluña scritas als reys y comtes antichs, ab las quals los fèyan relació dels sucesos que los negocis que·ls havían comesos [...] havían tingut» (ms. A, ff. 6r-6v).

110. Alcobarro fa un estudi exhaustiu dels documents que Pere Miquel Carbonell va fer servir a l'hora de redactar les seves *Cròniques* (*op. cit.*, pp. 94-98).

novetat, sembla, són uns sacs que havien passat desapercebuts i que Antoni Viladamor hauria rescatat de l'oblit. Que Viladamor estava en condicions de dur a terme el que es proposava era evident: tenia accés directe a tota la documentació, com a arxiver de l'Arxiu Reial des de feia molt temps, i el coneixia des que era ben jove, quan el seu pare li ensenyava l'ofici. Així, era capaç d'interpretar tota mena de documents administratius i de certificar-ne l'autenticitat. És realment una llàstima que no arribés a escriure les altres dues parts que s'havia proposat, i és clar que amb les dades que ens dona al pròleg no podem arribar a fer-nos càrrec de l'ús que hauria fet Antoni Viladamor dels documents de l'Arxiu.

La introducció serveix a Viladamor per exposar intencions i mètode. Acabarà, però, donant també com a raó de la seva tasca «referir en ella diversos fets de nostra nació ab molt més coromull del que Hierònym Çorita, chronista de Aragó, en sos *Annals* los ha relatat. Del que si bé los aragonesos se'n quexen per haver-se ocupat molt en comptar-los, té nostra nació tantbé que quexar-se de que ya que-s posava a scriure'ls, no-ls haja relatat de la manera que en los archius nostres, de ahont los tragué, los ha trobat» (ms. A, f. 7v).

Antoni Viladamor fa referència a l'estada, que ell devia recordar de quan era jove, de Zurita a l'Arxiu. Joan Viladamor, el pare d'Antoni, fou l'encarregat de guiar l'historiador aragonès entre la documentació de l'Arxiu. Zurita havia estat nomenat, el 31 de maig de 1548, cronista oficial del regne, i l'any 1549 Carles V havia ordenat a tots els funcionaris dels arxius que li deixessin consultar tot el que per ell els fos demanat. El dia 30 maig de 1553 els diputats del Regne d'Aragó escrivien a Joan Viladamor

«Magnific. Señor/ en estas cortes que ultimamente se celebraron en la villa de Moncon fue deliberado que ciertas personas diputadas por parte del principe nuestro señor y de los quatro bracos de este reyno viesen y reconociesen los registros de procesos de las cortes generales deste reyno y los actos de corte en aquellos contenidos para que se imprimiesen y publicasen para la comun utilidad de todos y entendiendose en esto hase visto que aqui faltan algunos Registros destos tales procesos de cortes y creyendo que podria ser que se hallasen en ese archiu de varcelona (*sic*) por ser tan antiguo como es y por haverse siempre tenido mucho cuidado de guardar las escrituras en el, Abemos supplicado a su Alteza se sirviere de mandaros señor escribir para que se busquen y reconozcan en ese archiu todos los

procesos y scripturas que se hallaran desde proposito y como su Alteza ha seydo servido de ello havemos acordado que el contador hieronimo Corita chronista que es de las cossas deste reyno como persona de quien para esto y otras cosas mayores tenemos muy grande confianza tome trabajo por nosotros de yr a barcelona y hazer la diligencia que para esto convenga y asi el por nuestra orden y de nuestra parte va a entender en lo que dezimos porque es cosa que deseamos mucho que tenga buen effecto pedimos os señor por mercet que con el juntamente busqueis y reconozcays todos los processos registros y scripturas que estan en ese archiuvo y de los que el dicho hieronimo Curita os dixere nos cumplen le deys y libreys traslados auctenticos que a mas que el dicho Corita os satisfara de vuestro justo salario y trabajo por las copias que se sacaran y por el tiemopo que señor, os ocuparedes con el en buscar y reconoçer los registros y processos dese Archivo que assi lo lleva por orden deste nuestro Consistorio todos nosotros en nombre del estamento deste Reyno y como quien somos recuriremos de vos en singular beneficio y gracia y porque el dicho Geronimo Curita va muy informado de nuestra voluntad y deseo pedimos os señor por merced que le deys entera fe y credito en todo lo que de nuestra parte os dixere».¹¹¹

L'autor dels *Anales*, que arribà el mateix any 1553 a Barcelona, va passar una bona temporada a l'Arxiu Reial, consultant material que, més tard, li serviria per confegir la seva obra. Després, també a Barcelona, consultà els arxius del braç militar, i passà a la Seu d'Urgell, Tarragona i, molt probablement, València.¹¹² Vint-i-dos anys més tard de l'estada del cronista d'Aragó a Barcelona, Antoni, el fill de Joan, li va retreure que no hagués fet l'ús degut dels documents que havia consultat a l'Arxiu.

111. Mateu, *op. cit.*, pp. 420-421 (ACA, Col. H. d. 1084). Bofarull, en una anotació marginal, es pregunta quin nom ha d'ocupar l'espai en blanc que hi ha al lloc on s'escau haver-hi el de l'arxiver, si el de Joan o el d'Antoni Viladamor (*op. cit.*, p. 137). Ens sembla que en aquest cas es tracta de Joan Viladamor, puix que el nomenament d'Antoni data de l'onze d'agost de 1553 i aquesta carta és del mes de maig del mateix any.

112. Ángel Canellas, «El historiador Jerónimo Zurita», a *Jerónimo Zurita: su época y su escuela*, Fundación «Institución Fernando el Católico» - CSIC, Saragossa, 1986, pp. 7-22.

ABSTRACT

This paper tries to update biography (and bibliography) of Antoni Viladamor (d. 1585), historian and archivist Barcelona's Arxiu Reial. It collects all the information already know until now and it maker use of new unpublished documents which help to clarify which was Viladamor's life.

RESUM

El present article mira de posar ordre en la biografia (i la bibliografia) de l'historiador i arxiver de l'Arxiu Reial de Barcelona Antoni Viladamor (m. 1585); s'hi recopilen les notícies que fins ara en teníem i s'hi donen a conèixer nous documents, inèdits, que ajuden a aclarir quina fou la trajectòria vital de Viladamor.